

LOCKE: DE NATURLIGE RETTIGHEDER

JOHN LOCKE (1632-1704) var englænder ligesom Hobbes. De havde begge deres oprindelse i det landlige Englands middelstand, fik begge deres uddannelse i Oxford, var begge knyttet til højadelige beskyttere og skrev først sent i livet de værker, der gjorde dem verdensberømte.

Lockes videnskabeligt betydeligste arbejde er hans *Essay Concerning Human Understanding*, et hovedværk i erkendelsesteoriens, filosofiens og psykologiens historie. Men hans venskab med en af tidens mest indflydelsesrige politikere, jarlen af Shaftesbury, drog også hans interesse mod politisk teori. Hovedværket er her *Two Treatises of Government*, der udkom i 1690, samme år som *Essay*, men formelt er blevet til o. 1680. Formålet var at tilvejebringe det teoretiske værktøj til imødegåelse af de enevældige tendenser under de sidste Stuarter. Det var disse anskuelser, der sejrede ved, hvad englænderne kalder *the Glorious Revolution*, i 1688-89, da Jakob II blev fordrevet og parlamentet befæstede sin magt over for kongen.

Locke tænkte ligesom Hobbes i naturretslige baner. Men som det ses af nedenstående tekst (John Locke, *Two Treatises of Government*, ed. Peter Laslett, Cambridge University Press, 1960, s. 368-71), hævdede han, at naturloven gjaldt allerede i naturtilstanden, og at mennesket ikke af natur var så associalt, at denne var en alles krig mod alle. Den var blot behæftet med sådanne mangler, at det var mere fordelagtigt for menneskene at indgå en samfundspagt for effektivt at sikre de rettigheder, de for så vidt havde allerede forud. Derfor gjaldt pagten også kun, så længe disse rettigheder virkelig blev opretholdt og respekteret; i modsat fald måtte menneskene kunne ændre styret. Folket bevarer suveræniteten; men under normale forhold er parlamentet dens bærer.

Det ses, at mens Hobbes især var optaget af at skabe tryghed mod kaos, lagde Locke hovedvægten på at sikre borgerne mod et vilkårligt styre i samfundstilstanden. Hans tanker om menneskets naturlige rettigheder gik tydeligt igen i de *menneskerettighedserklæringer*, der blev udstedt under den amerikanske og den franske revolution i slutningen af det 18. århundrede.

For rigtigt at forstå politisk magt og hvoraf den kommer, må vi betragte, hvilken tilstand alle mennesker fra naturens hånd er i, og det er en tilstand af fuldkommen frihed til at foretage sig, hvad de vil, og gøre med deres ejendom og deres personer, som de vil, inden for den naturlige lovs grænser, uden at spørge om forlov eller være afhængige af noget andet menneskes vilje.

... Men skønt dette er en tilstand af frihed, er det dog ikke en tilstand af tøjlesløshed ... Naturtilstanden har en naturlov til at styre den, som

forpligter enhver, og fornuften, som er denne lov, lærer enhver, der blot vil rådspørge den, at ingen bør skade nogen anden på hans liv, helbred, frihed eller ejendom.

... Hvis mennesket er så frit i naturtilstanden, som det er blevet sagt, hvis det er så fuldkommen herre over sin egen person og sine ejendele og ligemand med den største og underkastet ingen, hvorfor vil det så opgive denne frihed? ... Herpå er det indlysende svar, at selv om det i naturtilstanden har en sådan ret, er nydelsen af den dog meget usikker og til stadighed udsat for andres overgreb. For når alle er konger og alle er ligemænd og de færreste strikte iagttager billighed og retfærdighed, så er nydelsen af de rettigheder, ethvert menneske har i denne tilstand, meget utryk og meget usikker. Det gør mennesket villigt til at opgive en tilstand, som, hvor fri den end er, dog er fuld af frygt og bestandig fare. Det er ikke uden grund, den enkelte søger og er villig til at indgå i et samfund, som andre allerede har dannet eller er sindede at danne til fælles beskyttelse af deres liv, frihed og ejendom, hvad jeg med en fælles betegnelse kalder deres rettigheder.

Den store og overordnede hensigt med, at mennesker forener sig i stater og stiller sig under et styre, er beskyttelsen af deres rettigheder; for i den henseende mangler der mangt og meget i naturtilstanden.

For det første mangler der en positiv, fastsat, anerkendt lov, som ved fælles samtykke anses for en standard for, hvad der er rigtigt og forkert, og for den målestok, efter hvilken alle stridigheder mennesker imellem kan afgøres. For selv om naturens lov er ligetil og forståelig for alle fornuftsvesener, så er dog menneskene så hildede af deres interesser og så uvidende om den, fordi de ikke har studeret den, at de ikke formår at godtage den som en lov, der er bindende, når den skal anvendes på de sager, de selv er indblandet i.

For det andet mangler der i naturtilstanden en anerkendt og uvildig dommer med myndighed til at afgøre alle uoverensstemmelser i henhold til den positive lov. For da enhver i den tilstand er både dommer og skal fuldbyrde domme efter naturens lov, og da mennesker gerne tager deres eget parti, så får lidenskab og hævnlyst dem til at gå alt for vidt og handle alt for hidstigt i egne sager, mens ligegyldighed og mangel på interesse gør dem alt for efterladende i andres.

For det tredje mangler der i naturtilstanden ofte magt til at sætte bæg og understøtte dommen, når den er retfærdig, og til at sørge for, at den bliver fuldbyrdet på rette vis. De, der har begået en uret, vil sjældent

undlade, når de er i stand til det, at sætte magt bag uretten, og sådan modstand gør det mange gange farligt og hyppigt ødelæggende at forsøge at straffe dem.

Derfor er menneskeheden trods alle privilegier i naturtilstanden i virkeligheden i en ringe forfatning, så længe de forbliver i den, og drives hurtigt ind i samfund. Deraf kommer det, at vi sjældent finder noget antal af mennesker, der på nogen tid lever sammen i hin tilstand. De ubehageligheder, de deri udsættes for ved den uordnede og uberegnelige udøvelse af hver enkelts magt til at straffe andres overtrædelser af den naturlige lov, får dem til at søge tilflugt under et styres positive love for derved at beskytte deres rettigheder ... I denne omstændighed har vi oprindelsen til og berettigelsen af både den lovgivende og den udøvende magt såvel som af selve styreformene og samfundene.

...

Men skønt mennesker, når de indtræder i et samfund, overgiver den lighed og frihed og den magt til at tage sig selv til rette, som de havde i naturtilstanden, i samfundets hænder, så den lovgivende myndighed kan råde derover, efter som samfundets vel vil udkræve, så sker det dog kun med den hensigt fra hver enkelts side bedre at beskytte sin frihed og sine rettigheder (for intet formuftsvesen kan formodes sin hensigt at forandre sin tilstand til det værre), og derfor kan den magt, samfundet og den af dette indsatte lovgivende myndighed har, aldrig tænkes at strække sig længere end til det fælles vel, men er forpligtet til at sikre hver enkelts rettigheder ved at træffe foranstaltninger imod de tre ovennævnte mangler, som gjorde naturtilstanden så usikker og ubehagelig. Derfor er enhver, som har lovgivende eller højeste magt i et samfund, bundet til at styre ved positive, stående love, der er offentliggjorte og kendte af folket, og ikke ved vilkårlige forordninger, samt ved upartiske og ubestikkelige dommere, som skal afgøre stridigheder i henhold til disse love, og til at anvende samfundets styrke hjemme alene til at fuldbyrde sådanne love og udadtil til at forhindre eller afbøde overlast fra fremmede og sikre samfundet mod overfald og invasion. Og alt dette skal være rettet mod intet andet mål end folkets fred, sikkerhed og fælles vel.